

חק תוכות

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קד עמוד ב

תנא: הגיה אות אחת - חייב. השתא כתב אות אחת - פטור, הגיה אות אחת חייב? אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן - כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין. רבא אמר: כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש.

2. הר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף לו עמוד ב

גרסי' בגמ' (דף קד ב) תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין רבא אמר כגון שנטלו לגגו של דל"ת ועשאו רי"ש. וכתוב בחדושי הרשב"א דמהא שמעי' דבכה"ג לא מיקרי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן כשנטלו לגגו של דל"ת ועשאו רי"ש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ול"נ דאין מכאן ראייה דלגבי שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק יריכות דכל היכא דהוי מלאכת מחשבת מיחייב שהרי אפי' מוחק על מנת לכתוב חייב אבל במידי דבעינן כתיבה [דלחזי כתיבה] כי האי גוונא אין לנו:

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קד עמוד ב

כתב על גבי כתב. מאן תנא? אמר רב חסדא: דלא כרבי יהודה, דתניא: הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה, וטעה ולא הטיל בו דל"ת - מעביר עליו קולמוס ומקדשו, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים: אין השם מן המוכרח.

4. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף קד עמוד ב

השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זיינין. דהוה ליה כעושה שני אותיות, ומסתברא דכל כי האי גוונא חק תוכות הוא ופסול הוא לספר תורה ותפילין ומזוזות, דהא נשתנה צורת האות ופנים חדשות באו לכאן ע"י מה שגרד בינתיים הגג של חי"ת, אלא דהכא בשאר ספרים מיירי ולגבי שבת כתיבה קרינן ביה כיון שנתקן בו, ואף על פי שפטרנו לעיל לענין שבת כתב על גבי כתב מפני שאינו כתב לגבי ס"ת, התם [שאני] שהוא כאילו לא עשה כלום כיון שנשאר [מה] שהיה כתוב, מה שאין [כן] בזה שהגיהה ועשה מעשה חשוב. . . .

5. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף יט עמוד א

איתמר: המעביר דיו על גבי סיקרא בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: חייב שתיים, אחת משום כותב ואחת משום מוחק. דיו ע"ג דיו, סיקרא על גבי סיקרא - פטור. סיקרא ע"ג דיו, אמרי לה: חייב, ואמרי לה: פטור. אמרי לה חייב, מוחק הוא; אמרי לה פטור, מקלקל הוא. בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום, מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו? כתב עליון כתב, או אינו כתב? א"ל: אינו כתב. א"ל: והלא לימדתנו רבינו, כתב עליון כתב לענין שבת! א"ל: וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה?

6. חלקת מחוקק סימן קכג

(ה) לכתחל' יכתוב הסופר בידו הימני' - משמע בדיעבד כשר הגט אם כתב בשמאל אף שאינו שולט בשתי ידיו אף על גב דלענין שבת כתב בשמאלו לאו כתב היא ובגמרא מדמה גט לשבת לענין כתב ע"ג כתב אפשר לומר דלאו לכל מילי מדמינן לשבת דבשבת בעינן מלאכת מחשבת דומיא דמשכן ע"כ כל שכתב כלאחר ידו או בשמאלו לאו מלאכת מחשבת היא אבל מ"מ כתב מיקרי לענין גט:

7. שו"ת הרשב"א חלק א סימן תריא

ונראה לי שזה הענין מתברר ממה שאמרו בירושלמי דמגלה וברכות. דגרסינ' התם עירב את האותיות אית תנויי תנו פסול ואית תנויי תנו כשר. רב אידי בר שמעון דמר כשר מלמטן מאן דמר פסול מלמעלן כגון ארצנו תפארטנו צריכה. כך מצאתי בגירסת כל הספרים. ולפי גירסא זו נראה לי פירוש מלמעלה פסול לפי שעד שלא נעשית אות נפסלה צורתה. והלכך אם בא לגרור הרי זה כחק תוכות ופסול שלא נעשית אות מעולם עד עכשיו שהוא גוררו. אבל כשנדבקו מלמטה כגון של תפארטנו וארצנו אחר שנגמרה צורת האות הוא שנדבק' ומתחלת' כשרה היתה ואם בא עכשו לגוררה אין זה כחק תוכות. והלכך אפילו אינו גורר כל שהוא יכול לגרור כשר כר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכו'. אבל ארצך תפארתך שהכף דבוקה באמצעות רגלה עם התיו בהא איכא ספקא. דאיכא למימר דאף היא אינה אות עד שיגמר רגל שבה לגמרי ופסול. ואיכא למימר דאינו אלא כלמטה וכשר כך נראה לי.

8. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב

סעיף יח

... . ואם נדבקה אות לאות בין קודם שתגמר <יח> בין אחר (עח) שנגמרה, פסול. * ואם גרר כזו [לא] והפרידה, * (עט) כשר ולא מקרי (פ) חק תוכות, מאחר שהאות עצמה היתה כתובה (פא) כתקנה. . . .

9. ביאור הלכה סימן לב סעיף יח ד"ה * ואם גרר

* ואם גרר והפרידה וכו' - אף אם נעשה הדביקות קודם שנגמר האות ועיין בביאור הגר"א ובס' שערי אפרים למהרא"ז מרגליות דדין זה דשו"ע יש לפקפק בו ומוכח שם מדעת ש"א בפתחי שערים שלו דאין להקל בו אלא בתפילין ומזוזות דכדיעבד דמי דאם היה צריך מחיקה היה נפסל משום שלא כסדרן אבל בס"ת וכן בתו"מ אם לא כתב עדיין התיבות שאח"ז לא מהני גרירת הדביקות לבד אם נדבק קודם שנגמר האות וגמר האות בפסול:

10. תוספות מסכת גיטין דף כ עמוד ב

לא צריכא דמעורה - ומ"מ נראה לר"י דאין צריך ראייה להכשיר דדוקא בס"ת תפילין ומזוזות בעינן שיהו האותיות מוקפות גויל כדאמר בפרק הקומץ (מנחות דף לד.) משום דכתיב בהו וכתבתם כתיבה תמה אבל בגט ליכא קפידא דאפי' ספר ודיו לא בעינן בגט דספר דכתב בגט לספירת דברים הוא דאתא (לקמן כא:).

11. שולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קכה סעיף ו

ז (ו) נהגו להחמיר שיהיו האותיות [ז] מוקפות גויל, ואם יש בו [ח] אותיות דבוקות (ז) יגרור ביניהם להפרידם. הגה: ח <ה> וי"א [ט] <ו> דאין להפריד האותיות אם נוגעים (כן הוא בסדר גיטין), ט (ח) וכן נוהגין. (ט) <ז> ויש מקילין [י] בשעת הדחק (תשובת הרא"ש) לתקן קודם שיחתמו העדים (מהרא"י פאדוואה), ח [כשהבעל מצוה לתקן (ב"י לדעת הרא"ש)].